

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

СВЕРБИВУС Ростислав

Морально-етичні аспекти фіскальних взаємодій суб'єктів господарювання

Спеціальність

072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньо-професійна програма «Фіскальне адміністрування»
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав студент
групи ФФАм-21
Свербивус Ростислав

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Дмитрів В. І.

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

Тернопіль 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ	6
1.1. Сутність та наукові підходи щодо етики та моралі оподаткування	6
1.2. Ретроспектива виникнення морально-етичних відносин в Україні	12
РОЗДІЛ 2. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ ПОДАТКІВ ТА ОПОДАТКУВАННЯ	17
2.1. Моніторинг податкової грамотності населення	17
2.2. Оцінка податкової культури населення у час війни	25
РОЗДІЛ 3. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ	31
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38

ВСТУП

Актуальність теми. Високий рівень податкової культури є відображенням результативної податкової політики кожної держави. Елементи податкової культури формуються під впливом соціально-економічного розвитку та особливостей податкової політики конкретних країн. Податкова культура слугує інструментом регулювання взаємодії між сплатою податків, податковими пільгами та фінансовими санкціями, а також визначає критерії для оцінки ефективності господарської діяльності в межах держави.

В умовах сучасної глобалізації, де економічна складова соціального розвитку набуває пріоритетного значення, зростає увага до сутності та функціонального значення такого елемента економічного життя, як сплата податків. Це зумовлено тим, що економічна свідомість та культура оподаткування виступають ключовими чинниками національної соціальної та культурної самоідентифікації в глобалізованому суспільстві. Відтак, вплив економічної свідомості та податкової культури громадян на формування національної податкової культури стає особливо актуальним у контексті сучасного розвитку України.

Питання формування та розвитку податкової культури й податкового потенціалу ґрунтовно досліджено у працях П. Мельника, Л. Тарангул, З. Варналія, В. Калустяна, В. Андрущенко, О. Крилова, В. Ткачук, І. Башинського, А. Василенка та інших науковців. У дослідженнях В. Андрущенко, О. Крилова та В. Ткачук увага зосереджена на сутності податкової культури через призму морально-етичних норм поведінки індивіда та її взаємозв'язку з іншими соціокультурними категоріями. І. Башинський розглядає податкову культуру як економічну категорію та аналізує проблемні аспекти її формування в Україні. Натомість А. Василенко детально досліджує сутність податкової культури, її роль, умови формування та перспективи подальшого розвитку.

Однак податкова культура характеризується не лише відповідальним ставленням платників податків до виконання своїх конституційних обов'язків перед державним бюджетом, а й коректною та шанобливою взаємодією представників фіскальних органів із платниками податків. Ефективність

функціонування будь-якої податкової системи значною мірою залежить від рівня кваліфікації фахівців, їх професіоналізму, морально-етичних цінностей, ставлення до роботи та особистісних характеристик у процесі виконання службових обов'язків.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз сучасного стану податкової культури в Україні та обґрунтування основних напрямів її подальшого вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- розкрити сутність, структуру та основні принципи податкової культури;
- дослідити взаємозв'язок рівня податкової культури з динамікою та структурою податкових надходжень до Державного бюджету України;
- розглянути основні напрямки реформування податкової культури України;
- запропонувати заходи з підвищення податкової культури.

Об'єктом дослідження є основи формування податкової культури на сучасному етапі.

Предметом дослідження є теоретичні й практичні аспекти формування податкової культури на та грамотності України.

Методи дослідження. У цій кваліфікаційній роботі використовується було застосовано такі методи: абстрактно-логічний, графічний, порівняльний, розрахунково-аналітичний, методи індукції та дедукції, а також метод спостереження.

Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативні акти, що регулюють податкову політику, статистичні дані Державної служби статистики України та Державної податкової служби, а також наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених.

Практичне значення одержаних результатів. Наукова значущість отриманих результатів полягає в поглибленні розуміння впливу податкової культури та податкової грамотності на рівень добровільної сплати податків. Крім того, результати дослідження можуть бути використані для

вдосконалення механізмів підвищення рівня податкової культури та податкової грамотності як серед платників податків, так і серед населення загалом.

Апробація результатів дослідження. Результати нашого дослідження були апробовані на XXI Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Тернопіль, 24 травня 2024 року) та збірнику наукових праць «Фінансове забезпечення сталого розвитку» (м. Тернопіль, 2024 р. Вип. 4).

Загальний обсяг роботи становить 42 сторінки, наведено 3 таблиці, 12 рисунків, 60 літературних та інформаційних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Сутність та наукові підходи щодо етики та моралі оподаткування

Останні роки відображаються значним накопиченням досліджень, присвячених аналізу поведінки платників податків у різних країнах, що свідчить про зростання уваги до неекономічних чинників, які впливають на оподаткування. Частина науковців фокусується на податковій етиці, виявляючи відмінності у податковому законодавстві, що застосовується в різних країнах, тоді як інші акцентують увагу на податковій обізнаності та моральних аспектах оподаткування. Усі ці елементи формують податкову культуру, ключовим аспектом якої є взаємовідносини між платником податків і державою [1].

Вперше термін «податкова культура» використав у своїй статті «Економія і соціологія податку на прибуток» Йозеф Шумпетер, який зазначив, що «...податкова культура є вираженням людської духовності та творчості, спрямованим на збільшення рівня податкової свідомості суспільства» [2, с.381].

У науково-практичній та навчальній літературі поняття «податкова культура» трактується по-різному. Це зумовлено, по-перше, її багатоаспектністю та неоднозначністю як складової національної культури, а по-друге, значною роллю податкової культури у житті не лише окремої особистості чи соціальних груп, а й суспільства загалом. Для ілюстрації цієї різноманітності наводимо кілька визначень податкової культури, запропонованих різними авторами.

Вітчизняний вчений І. Башинський, запропонував для визначення податкової культури застосовувати комплексний та всебічний підходи. Таких аспектів він виділив сім, а саме: «...податкова культура як складне системне

явище, що охоплює стосунки різних суб'єктів оподаткування; податкова культура за об'єктними організаційно-правовими критеріями; податкова культура як ознака громадянського суспільства; податкова культура в інституціональному аспекті; податкова культура як відображення загальнолюдської культури; податкова культура як сукупність елементів податкового впливу; податкова культура як прояв взаємовідносин та об'єктивних факторів взаємодії платника податків та органів фіскальної служби» [3, с. 11-12].

Окрім цього, автором наведено такі визначення складових податкової культури: «...політична культура – усвідомлення громадянами всієї важливості для держави сплати податків; правова культура – знання своїх прав та обов'язків у процесі їхньої сплати; економічна культура – досконале знання та безумовного виконання податкового законодавства та підзаконних нормативно – правових актів; фінансова культура – своєчасне подання бухгалтерської та податкової звітності» [4].

А. Василенко надає таке трактування: «...податкова культура – це рівень розвиненості податкових відносин, які ґрунтуються на професіоналізмі, відповідальності, правових знаннях представників законодавчої і виконавчої влади, що забезпечує відповідну соціально-активну і культурно-етичну поведінку платників податків...» [5].

Науковець, В. Андрущенко вважає, що «...податкова культура – різновид культури грошових відносин, форма прикладної, утилітарної етики, що передбачає конкретні процедури і правила, які відрізняють правильне від неправильного, моральне від аморального» [6 с. 13–17].

Тернопільська наукова школа, в особі А. Крисоватого, Ю. Іванов, А. Кізима, В. Карпова трактують: «...Податкова культура визначається через категорії, що охоплюють майже всі явища процесів оподаткування, специфіку фіскальних правовідносин, виступаючи засобом людської діяльності в податковій сфері, та складається з сукупності таких елементів: податкових знань (інтелектуальний зріз); власних оцінок механізмів оподаткування та

суспільних настанов, упевненості в необхідності та соціальній корисності законів і підзаконних актів (емоційно-психологічний зріз); реальної поведінки суб'єктів господарювання, уміння користуватися правовим інструментарієм: законами та іншими нормативно-правовими актами у практичній діяльності (поведінковий зріз)» [7].

Вчені Л. Трофімова, О. Доманський, В. Войтенко, Я. Шашенков стверджують, що «...податкова культура – це усвідомлення кожним відповідальності за виконання податкового обов'язку в поєднанні з глибоким почуттям внутрішньої свободи й розумінням важливої місії у суспільстві, духовно вихованою волею, потреба володіти комплексними знаннями податкового та іншого законодавства для реалізації загальнолюдських цінностей. Податкова культура однаково стосується і платників, і збирачів податків. У перших вона зводиться до громадянської лояльності перед фіскальним тиском, у других – професійної компетентності та морально-етичної відповідності виконуваному службовому обов'язку» [8].

В свою чергу, економіст В. Ручкіна стверджує, що це: «...певна система переконань, цінностей, знань, які передбачають своєчасну сплату податків і обов'язкових відрахувань згідно з вимогами Податкового Кодексу» [9, с. 198].

На думку західного вченого Б. Нерре: «...податкова культура являє собою систему взаємопов'язаних інститутів, що є частиною національної податкової системи та характерні для історичного розвитку певної держави» [10].

В. Мельник визначає, що: «...податкова культура – складається з податків та зборів, які мають визначені принципи, порядок та функції процесів оподаткування» [11, с. 8]

Податкова культура являє собою складне соціально-економічне явище, яке поєднує у собі два ключові компоненти: з одного боку – законодавчі та інші нормативно-правові акти, а з іншого – загальноприйняті традиції щодо сплати та нарахування податків, а також морально-етичну поведінку самих платників податків.

Рис. 1.1 Характеристика основних складових податкової культури [11]

«...Податкова культура у суспільстві характеризується не лише ставленням платників податків до своїх конституційних обов'язків щодо сплати податків у державну скарбницю, а також шанобливим ставленням працівників фіскальних органів до суб'єктів податку...», – стверджує науковець І. Таранов [12].

На нашу думку, податкова культура є складним і багатогранним поняттям, яке важко повністю та точно розкрити за допомогою одного визначення. Це зумовлено тим, що вона охоплює не лише фінансово-економічний аспект, але й морально-етичний, політичний, правовий, психологічний, управлінський, виховний та організаційний виміри.

В умовах стратегічного реформування фіскальної політики особлива увага приділяється розвитку неформальних інституцій. До них належать інформаційно-аналітична діяльність та створення сервісних послуг для платників податків, зокрема: функціонування консультаційних центрів, сервісу «Пульс», безкоштовне надання електронних ключів для подання податкової звітності, а також проведення роз'яснювально-виховної роботи серед молоді.

Таким чином, поняття податкової культури охоплює діяльність як платників податків, так і податкових інспекторів. Важливо розглядати цю діяльність у взаємозв'язку: з одного боку, культура роботи контролюючих органів значно впливає на поведінку платників податків, створюючи певний адміністративний тиск, а з іншого — платники податків також чинять вплив на наглядовий орган. Якщо цей взаємний тиск виходить за межі загальноприйнятих норм і культурних рамок, це може призвести до конфліктів між сторонами. Конфліктні ситуації, у свою чергу, провокують затримки у виконанні платниками податків своїх зобов'язань.

Податково-правова база України залишається складною та нестабільною протягом останніх років, що, безумовно, негативно позначається на культурі оподаткування населення. Варто зауважити, що ухилення від сплати податків часто зумовлене не стільки свідомим бажанням уникнути податкових зобов'язань, скільки нерозумінням окремих положень законодавства. Це ще раз підкреслює важливість підвищення якості масово-роз'яснювальної роботи органів ДПС, а також необхідність переорієнтації діяльності податкових інспекторів на налагодження конструктивної взаємодії між державою та населенням, а не лише на реалізацію фіскальної функції.

Культура оподаткування охоплює усвідомлення громадянами значущості сплати податків для розвитку країни та добробуту суспільства, а також розуміння своїх прав і обов'язків у сфері оподаткування. Платники податків мають чітко усвідомлювати, що податкові надходження до державного бюджету є необхідною умовою для виконання державою своїх ключових функцій, зокрема фінансування оборони (утримання армії та флоту), підтримання правопорядку, забезпечення якісної освіти, охорони здоров'я та інших соціально важливих сфер.

Соціальна ефективність будь-якої системи значною мірою визначається рівнем кваліфікації працівників, їхнім ставленням до професійної діяльності, дотриманням етичних принципів та особистісними психологічними характеристиками. Для забезпечення належного функціонування Державної

податкової служби України її працівники повинні проходити відповідну підготовку, спрямовану на усвідомлення важливості побудови конструктивних і довірливих відносин з платниками податків.

Таблиця 1.1.

**Систематизація психологічних рис поведінки працівників
податкових органів [18, 19]**

Риси характеру працівників податкової служби	Типові прояви поведінки працівників у спілкуванні з платниками податків	Основні завдання етики працівників ДПС
Тактовність і лаконічність	<ul style="list-style-type: none"> - аргументована та стисла розмова - надавати перевагу діалогу, а не монологу - намагатися погоджуватись, а не заперечувати 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищувати довіру і впевненість суспільства в його етичних діях. 2. Узаконити накладення санкцій за неетичну поведінку 3. Зменшити кількість неетичних вчинків шляхом їх осуду та покарання за них. 4. Виховувати чуйність та підвищувати підготовленість працівників ДПС до ухвалення більш етичних варіантів рішень. 5. Долати невпевненість у виборі між етичною та неетичною поведінкою. 6. Розвивати здібності та вміння аналізувати етичний і вартісний результат своєї діяльності. 7. Допомогти працівникам ДПС у вирішенні дилеми співвідношення етики вчинку і власного інтересу. 8. Підвищувати моральний і психологічний розвиток державних службовців
Ввічливість	<ul style="list-style-type: none"> - звертаючись до конкретного відвідувача, враховувати його стать, вік, манеру спілкування; - не вживати жаргонних слів і виразів, завжди уникати лайки; - м'яко заперечувати; - спілкування з відвідувачем закінчувати подякою 	
Емоційна стриманість	<ul style="list-style-type: none"> - дати відвідувачеві змогу подискутувати; - висловити захоплення логікою платника податків; - уникати категоричності. 	
Толерантність	<ul style="list-style-type: none"> - сприймати без агресії думки, які відрізняються від власних; - адекватно реагувати на особливості поведінки та способу життя платників податків; - демонструвати терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, ідей, вірувань тощо. 	
Компетентність	<ul style="list-style-type: none"> - підтримувати впевненість у своїй компетентності і в компетентності платника податків; - вміло демонструвати навички і здібності набуті під час навчання, професійної підготовки. 	

На сьогодні спостерігається недостатня взаємодія між державою та платниками податків, яка мала б ґрунтуватися на принципах партнерських відносин. Більшість платників податків не сприймають податки як інструмент забезпечення суспільних благ і послуг, а натомість часто вважають, що ці кошти безслідно зникають у державному апараті. Це призводить до негативного сприйняття будь-яких нововведень у податковій системі, які громадяни часто сприймають як інструмент для їх обкрадання. У зв'язку з цим виникає необхідність системного формування та розвитку податкової культури як серед населення, так і серед працівників податкових органів з метою підвищення довіри та ефективності взаємодії між державою та платниками податків.

1.2. Ретроспектива виникнення морально-етичних відносин в Україні

Податкова культура є складною багатокомпонентною структурою, що відображає культурний аспект інституційного середовища податкової системи. До її основних компонентів належать: інформаційна доступність між суб'єктами податкової системи, професійна самосвідомість, етика ведення бізнесу та високий рівень відповідальності платників податків. Важливість культурної складової податкової системи полягає у забезпеченні прозорості, ефективної та взаємовигідної взаємодії між державою і платниками податків, що сприяє стабільності податкової системи та підвищенню суспільної довіри.

Для держави більш ефективним є запобігання податковим правопорушенням, ніж збільшення ресурсів на їхнє виявлення та усунення. З інституційної точки зору, культура оподаткування проявляється через систему переконань, цінностей і знань громадян, а також через своєчасне виконання обов'язку зі сплати податків і обов'язкових відрахувань відповідно до чинного національного законодавства. Податкова дисципліна, у свою чергу, є відображенням рівня податкової культури суспільства.

Податкова культура формує та розвиває як моральні, так і фінансові можливості платників податків для належного виконання своїх податкових зобов'язань. Для ефективного розвитку національної системи оподаткування держава повинна активно впроваджувати сучасні інтернет-технології, що забезпечать доступ до вичерпної інформації про капітальні доходи та витрати платників податків. Така інформаційно-аналітична підтримка сприятиме підвищенню поінформованості населення, стимулюватиме прозорість економічних відносин і підвищить рівень соціальної відповідальності суб'єктів господарювання.

Рис. 1.2. Сутність дефініції «податкова культура» [19]

Отже, ефективність роботи податкових органів значною мірою залежить від якості взаємовідносин із платниками податків. Платники податків виступають ключовими партнерами держави, оскільки їхні кошти є основним джерелом наповнення державного бюджету. У зв'язку з цим особливу увагу

слід приділяти роз'ясненню правових аспектів податкових дій, адже через складність та неоднозначність податкового законодавства воно часто залишається незрозумілим для широкого кола громадян.

З іншого боку, ефективна робота податкових органів значною мірою залежить від дотримання платниками податків норм податкового законодавства. Однак ключовим фактором у цьому процесі залишається високий рівень культури оподаткування в країні. В Україні, як і в більшості пострадянських країн, формальна інституціоналізація часто передує створенню умов для її ефективного функціонування. Основною причиною цього є відсутність належної законодавчої бази та досвіду податкових реформ, що призводить до механічного дублювання західних зразків податкового законодавства без урахування національних особливостей.

Таблиця 1.2

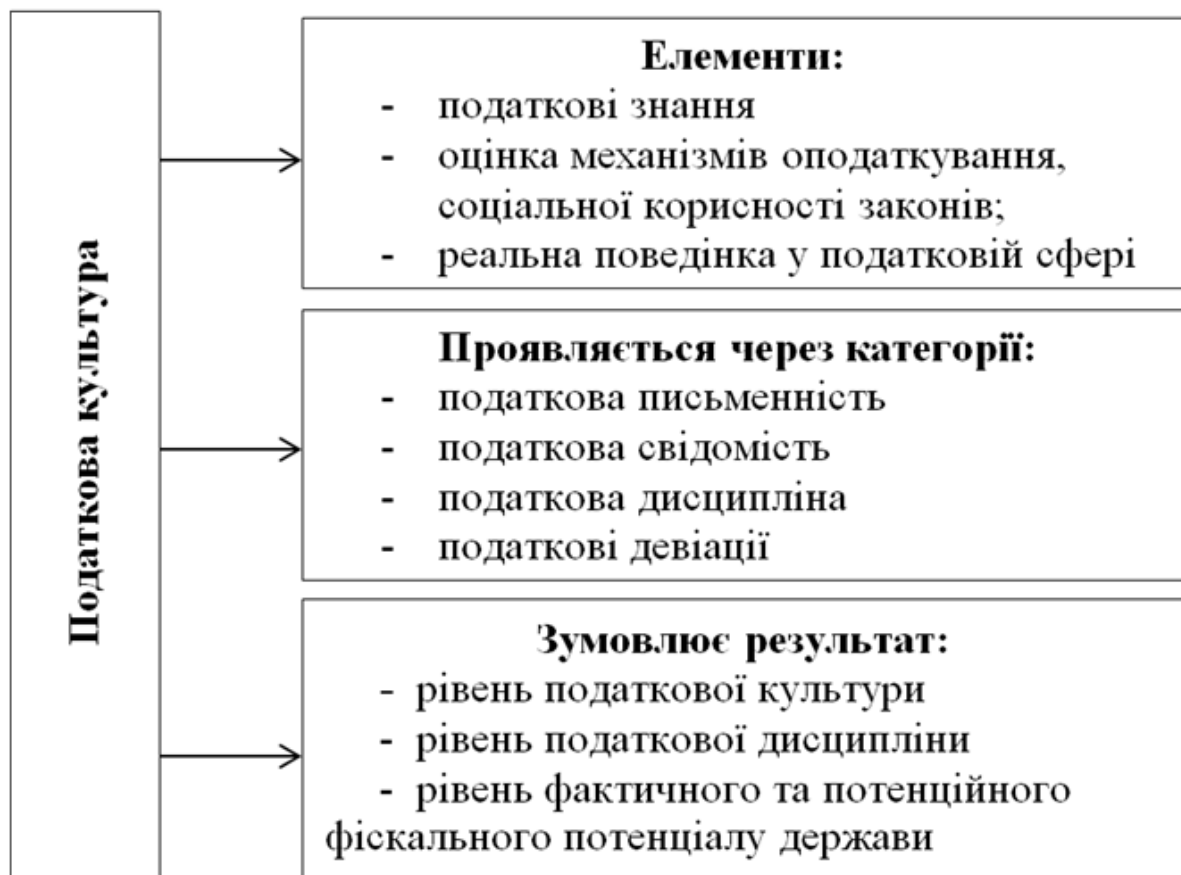
Складові податкової культури за рівнями прояву і суб'єктами [26]

<i>Рівні реалізації – суб'єкти</i>	<i>Платники податків</i>	<i>Контролюючі органи</i>	<i>Держава</i>
Індивідуальний рівень (мікро)	Інтеріоризація індивідом соціальних структур (габітус)	Поведінкові паттерни диспозиції та	Норми громадянського суспільства
Соціальний рівень	Соціальний капітал	Культура діяльності податкових органів	Суспільна довіра
Державний або соціетальний рівень (макро)	Податкова мораль	Політика в сфері адміністрування податків	Податкова політика

При запровадженні формальних інститутів важливо враховувати їхню відповідність рівню неформальних відносин у суспільстві. Процес інституціоналізації податкової культури слід розглядати як поступовий перехід до добровільного виконання податкових зобов'язань платниками податків, а також як розробку та впровадження нових форм і методів організації податкових відносин. Це має відбуватися у рамках національної стратегії,

орієнтованої на формування податкової культури, що забезпечить стандартизований, прозорий і передбачуваний податковий процес.

Сутність феномена «податкова культура» доцільно представити у вигляді структурної схеми, яка комплексно відображає її ключові елементи, взаємопов'язані категорії та результати функціонування. Таке графічне зображення (рис. 2.3) дозволяє наочно продемонструвати системну природу податкової культури, її складові та кінцевий вплив на економічний та соціальний розвиток держави.

Рис. 1.3. Структурні елементи податкової культури [26]

Роль держави на цьому етапі є надзвичайно важливою, оскільки вона виступає правовим гарантом захисту прав і свобод людини. Громадянське суспільство формується на основі усвідомлення громадянами своїх прав, свобод і обов'язків, що є необхідною умовою для забезпечення гідності особистості. Ідеальне громадянське суспільство можна розглядати як таке, в якому панують розвинені економічні, культурні, правові та соціальні відносини

між індивідами, що ґрунтуються на взаємоповазі, партнерстві та соціальній відповідальності.

Таким чином, однією з ключових проблем формування та розвитку культури оподаткування є низький рівень довіри населення до необхідності сплати податків. Це обумовлено слабкими зв'язками між державою та платниками податків, що потребує особливої уваги до забезпечення прав платників податків і виконання державою своїх функцій відповідно до чинного законодавства. Формування партнерських відносин між державою та платниками має стати основою для гармонійного поєднання національних фінансових інтересів і соціальних потреб громадян. Це, у свою чергу, слугуватиме фундаментом для розвитку інституційної основи національної культури оподаткування.

РОЗДІЛ 2

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ ПОДАТКІВ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

2.1. Моніторинг податкової грамотності населення

Оподаткування є фундаментальною основою функціонування держави та суспільства, забезпечуючи потенціал для національного розвитку та соціального захисту громадян, особливо тих, які мають низькі доходи. Податкова культура та податкова грамотність виступають ключовими умовами ефективного функціонування національної податкової системи, оскільки вони сприяють усвідомленню значущості податків і підвищенню рівня добровільного виконання податкових зобов'язань.

Дослідження свідчать про існування зворотного зв'язку між рівнем податкової обізнаності та культури суспільства і масштабами тіньової економіки. В умовах сучасної системи оподаткування та стратегічних напрямів розвитку держави ключовим завданням податкового менеджменту є організація широкомасштабної роз'яснювальної та просвітницької роботи. Метою таких заходів є підвищення рівня податкових знань та формування податкової культури серед населення, що сприятиме зменшенню ухилення від сплати податків і розвитку прозорості податкової системи.

Необхідно зазначити, що у своєму звіті, податкові органи в Україні зазначають, що вони є сучасною, технологічно орієнтованою та прозорою податковою службою, яка забезпечує надання якісних і зручних послуг платникам податків, ефективно адмініструє податки, збори та інші обов'язкові платежі, а також демонструє принципову нетерпимість до проявів корупції.

Важливим завданням національної системи освіти є формування у молодого покоління – майбутніх платників податків – високої податкової культури та вдосконалення їхньої податкової грамотності. Як громадяни держави, молоді люди мають володіти знаннями щодо вимог податкового законодавства та дотримуватися його положень. Важливо, щоб кожен

громадянин з раннього віку усвідомлював: добробут країни можливий лише за умови сумлінного виконання конституційного обов'язку зі сплати податків, які є основою для створення умов життя у розвиненій та цивілізованій державі.

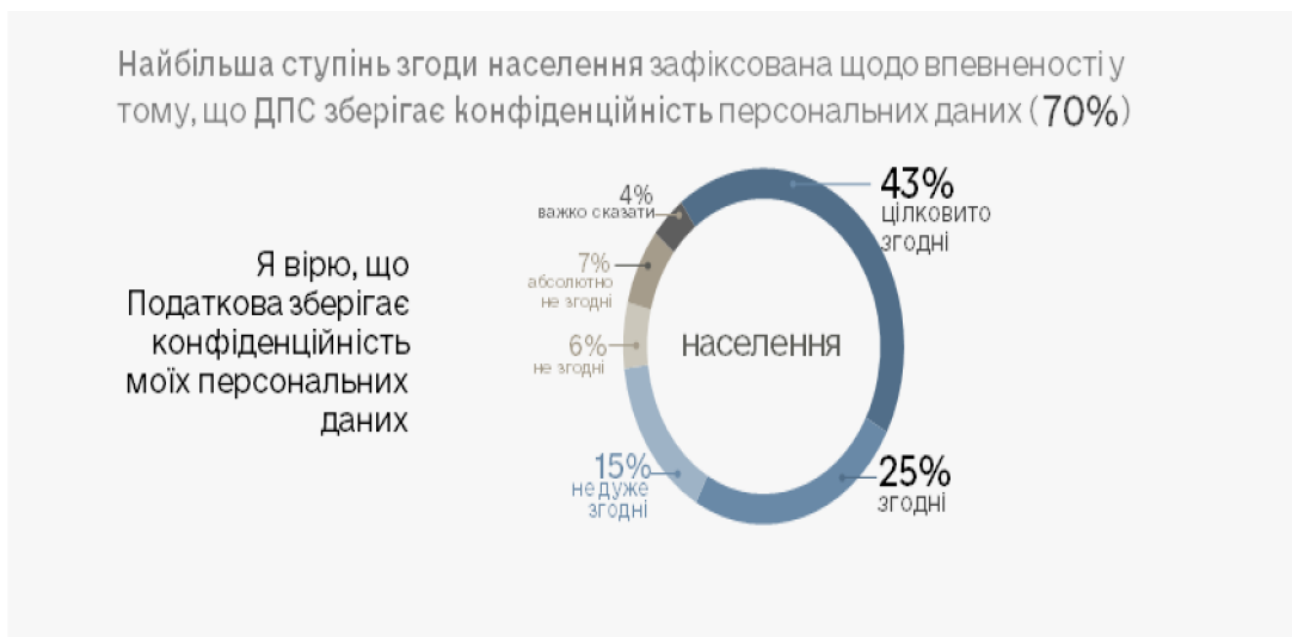
Рис. 2.1. Стратегічні цілі ДПС в Україні [40]

Створення сприятливих умов для платників податків шляхом забезпечення прозорості, зрозумілості та доступності податкових процедур, що стимулює добровільне виконання податкових зобов'язань. Запровадження сучасних цифрових технологій, автоматизація процесів та спрощення адміністрування податків і зборів для підвищення ефективності податкової системи. Використання аналітичних інструментів, удосконалення механізмів контролю та співпраця з іншими державними органами для виявлення і мінімізації схем ухилення від оподаткування. Орієнтація на потреби платників податків через розвиток електронних сервісів, вдосконалення консультативної підтримки та створення зручних умов для виконання податкових обов'язків.

Освітні ініціативи, спрямовані на підвищення рівня податкової грамотності та формування усвідомленого ставлення до сплати податків як до конституційного обов'язку. Впровадження антикорупційних заходів, створення механізмів прозорості взаємодії з платниками податків та забезпечення високих стандартів етики у діяльності податкових органів. Адаптація податкового законодавства до кращих світових практик, інтеграція у міжнародний податковий простір та забезпечення відповідності вимогам європейських та глобальних стандартів.

Ці стратегічні цілі спрямовані на модернізацію податкової служби, зміцнення довіри платників та створення ефективної, прозорої і справедливої податкової системи в Україні.

Саме тому навчання основам податкової грамотності доцільно розпочинати з раннього віку на початкових етапах освітньої системи та поступово вдосконалювати в подальшому. У багатьох країнах світу активно розробляються підходи до інтеграції податкової грамотності як окремої навчальної дисципліни або як складової частини вже існуючих предметів, що викладаються в закладах освіти.

Рис. 2.2. Рівень зберігання конфіденційності даних у ДПС [40]

Конфіденційність даних у Державній податковій службі України (ДПС) є ключовим пріоритетом у контексті забезпечення захисту інформації платників податків та дотримання законодавчих вимог.

ДПС діє відповідно до законодавства України, зокрема:

- Закону України "Про захист персональних даних";
- Податкового кодексу України, що регулює порядок використання податкової інформації та встановлює обмеження на її розголошення;
- Норм міжнародного права у сфері захисту даних, зокрема вимог ЄС щодо GDPR (у процесі гармонізації).

2. Захист персональних даних платників податків

ДПС забезпечує:

- Збереження конфіденційності інформації про фізичних та юридичних осіб;
- Захист персональних даних від несанкціонованого доступу, втручання чи розголошення;
- Використання інформації виключно у межах службових повноважень, визначених законодавством.

3. Технічні та організаційні заходи безпеки:

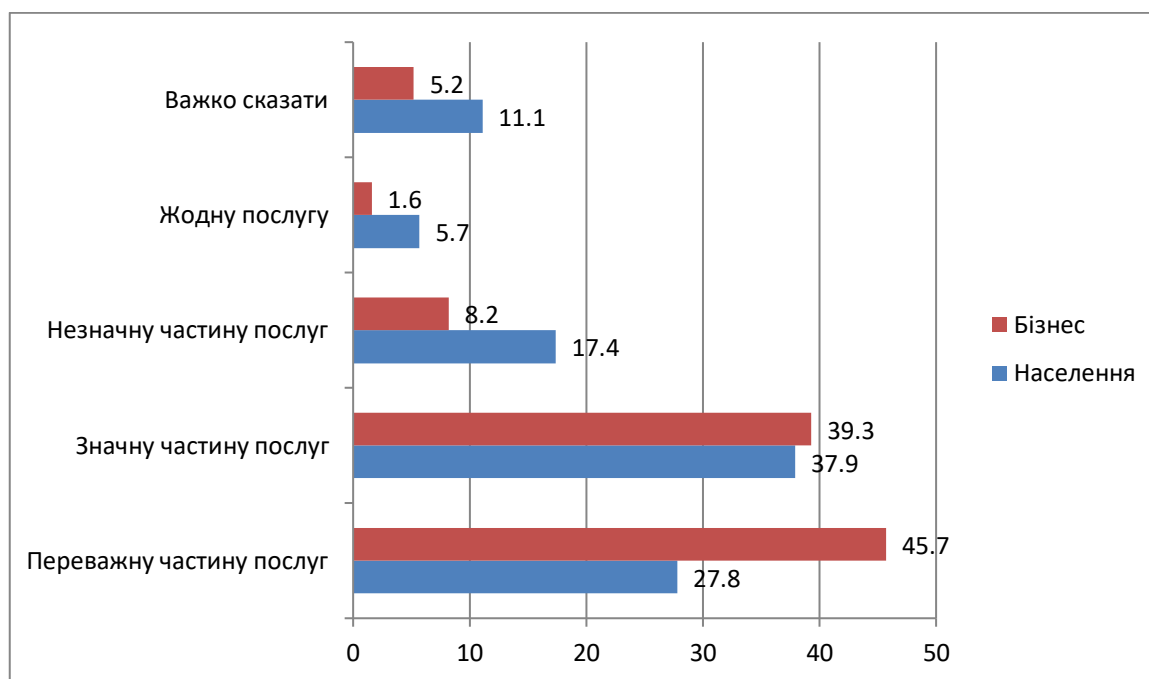
- Впровадження сучасних систем кіберзахисту для забезпечення збереження даних (шифрування, багаторівневі системи автентифікації, резервне копіювання інформації).
- Контроль доступу до даних: інформація доступна лише уповноваженим працівникам, які пройшли відповідну перевірку та навчання.
- Використання захищених каналів передачі даних та інструментів моніторингу безпеки.

4. Відповідальність за розголошення інформації. Працівники ДПС несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за несанкціоноване розголошення конфіденційної інформації відповідно до чинного законодавства.

5. Співпраця з іншими державними органами. Обмін інформацією між ДПС та іншими державними інституціями здійснюється на підставі чітко визначених законодавчих норм із дотриманням принципу захисту конфіденційних даних.

6. Захист у цифрових сервісах. При використанні електронних сервісів ДПС (Електронний кабінет платника податків, податкові звітності онлайн тощо) застосовуються сучасні технології захисту, які гарантують безпеку передачі та збереження інформації.

Таким чином, ДПС України забезпечує високий рівень конфіденційності та захисту даних, використовуючи правові, технічні та організаційні механізми, що відповідають сучасним вимогам інформаційної безпеки.

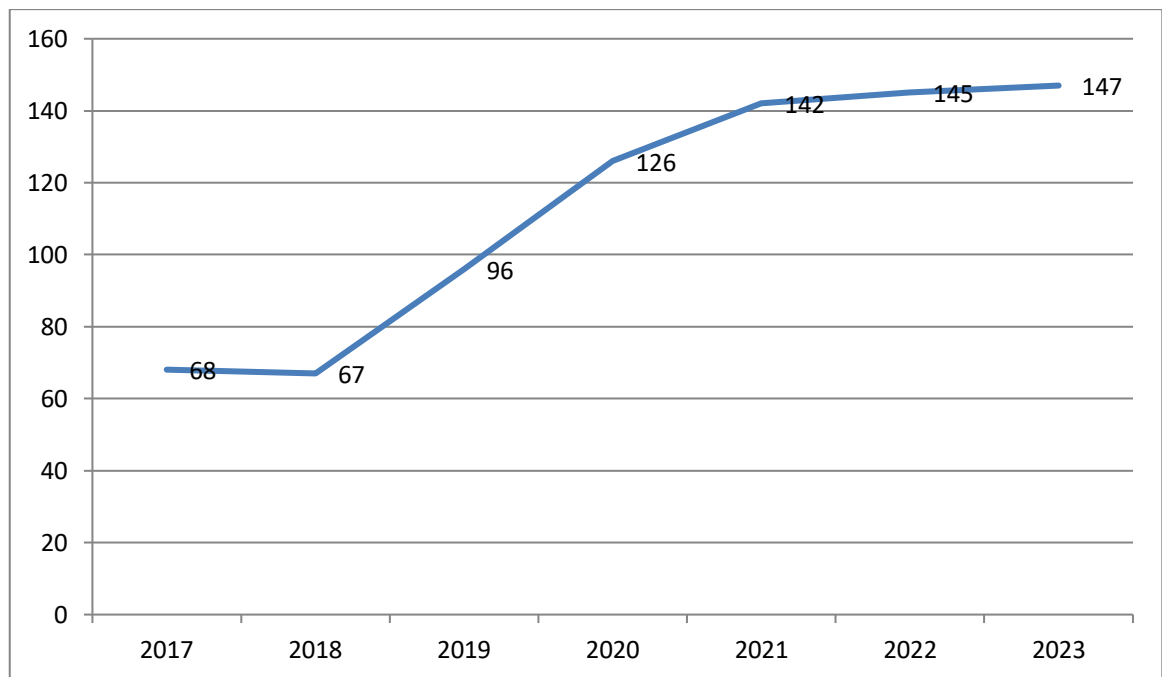
Рис. 2.3. Населення і бізнес щодо оцінки, яку частку послуг ДПС можна отримати онлайн у 2023 році [41].

На сьогодні значну частину послуг Державної податкової служби (ДПС) України можна отримати онлайн завдяки впровадженню цифрових технологій та розвитку електронних сервісів. Основний інструмент для надання цих послуг — Електронний кабінет платника податків та інші онлайн-платформи ДПС.

Завдяки впровадженню цифрових технологій, більшість послуг ДПС України можна отримати онлайн. Це значно спрощує процеси для платників

податків, підвищує прозорість взаємодії з податковими органами та мінімізує необхідність особистих візитів до податкових інспекцій.

Культура оподаткування є складовою національної культури держави та відображає рівень свідомої участі всіх суб'єктів податкових правовідносин у забезпеченні своєчасної та повної сплати податків і зборів до бюджету. Вона також слугує індикатором ефективності податкової системи та дієвості механізмів її адміністрування.

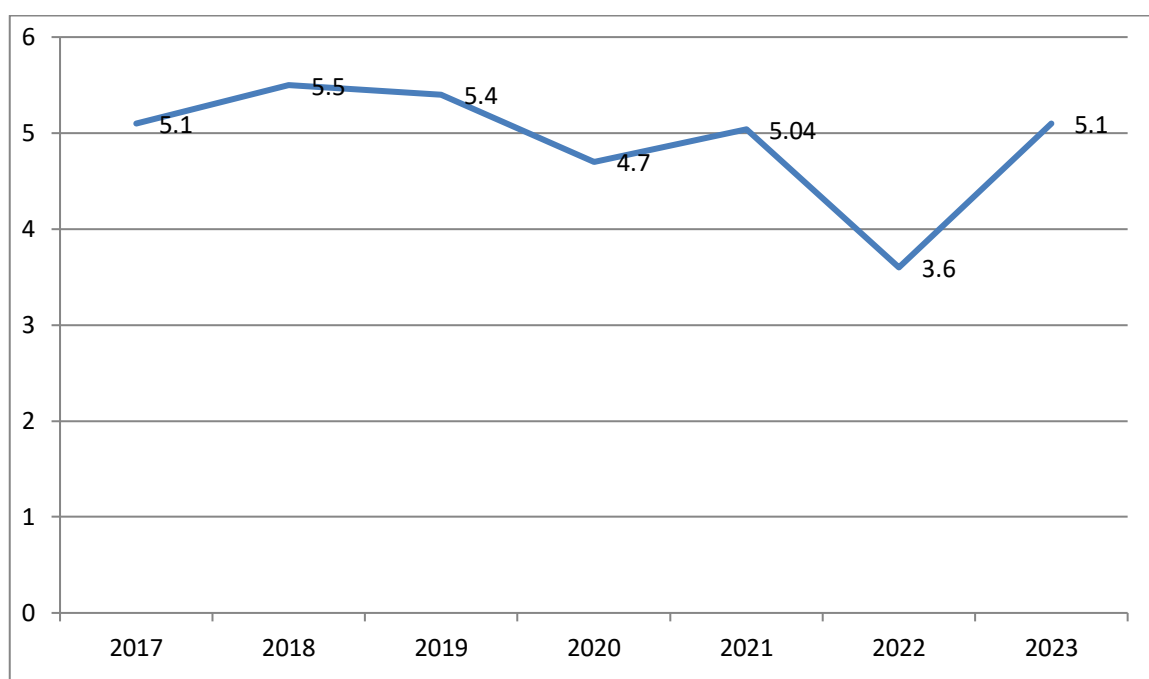

Рис. 2.4. Динаміка кількості адмінпослуг ДПС з 2017 по 2023 рр., шт.

[41]

Для узагальнення динаміки кількості адміністративних послуг, наданих Державною податковою службою (ДПС) України з 2017 по 2023 роки. Динаміка надання адміністративних послуг Державною податковою службою України у період з 2017 по 2023 роки демонструє зміну обсягів та структури послуг у відповідь на цифровізацію податкового адміністрування, реформування податкової системи та зміну нормативно-правових вимог. Цей період характеризується впровадженням електронних сервісів, що забезпечило зростання кількості послуг, наданих у дистанційному форматі, на тлі загального підвищення ефективності обслуговування платників податків.

Оскільки рівень культури оподаткування залишається низьким, зростає кількість проблем, які потребують системного вирішення шляхом розроблення та впровадження національної стратегії з формування податкової культури учасників податкових відносин. Низька податкова обізнаність та відсутність належного усвідомлення громадянами своєї відповідальності перед державою часто призводять до ухилення від сплати податків та ігнорування податкових зобов'язань.

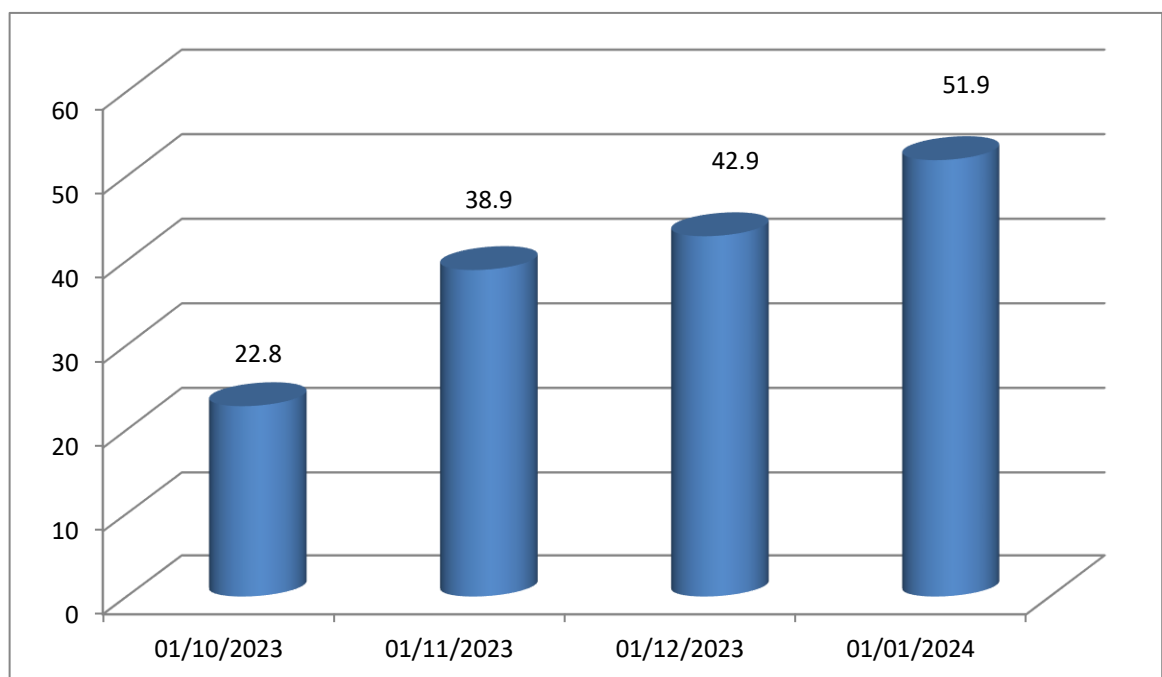
Рис. 2.5. Динаміка надання адмінпослуг органами ДПС, млн. [41]

Отже, як видно із даних рисунку 2.5. в Україні зростає рівень надання адмінпослуг. Суттєво цей рівень впав у рік повномасштабного вторгнення. Але вже простежується збільшення таких запитів. Однак, потрібно пам'ятати, що бойові дії ще тривають.

Добровільна сплата податкових платежів є ключовим чинником наповнення державного бюджету, що забезпечує фінансову стабільність країни. Основою цього процесу виступає податкова грамотність платників податків та населення загалом. У розвинених країнах громадяни усвідомлюють, що сплата

податків є їхнім вагомим внеском у підвищення рівня добробуту суспільства та розвиток держави в цілому.

Застосунок «Моя податкова» — це зручний електронний сервіс Державної податкової служби України, розроблений для підвищення ефективності комунікації між платниками податків та податковими органами. Застосунок надає можливість громадянам та юридичним особам оперативно отримувати доступ до податкової інформації, здійснювати податкові операції та контролювати свої податкові зобов'язання.

Рис. 2.6. Динаміка змін щодо кількості скачувань за стосунку, тис.

[41]

Таким чином, основними функціями застосунку є:

1. Подання звітності: Спрощений процес подання декларацій та іншої податкової звітності в електронному форматі.
2. Перевірка статусу податкових платежів: Можливість відстеження виконання податкових зобов'язань у режимі реального часу.
3. Отримання довідок та витягів: Швидке отримання необхідних документів, зокрема довідок про доходи чи стан розрахунків із бюджетом.

4. Сплата податків онлайн: Зручний механізм для здійснення добровільної та своєчасної сплати податків та зборів.

5. Податковий календар: Автоматичні нагадування про строки подання звітності та сплати податкових зобов'язань.

6. Консультації та підтримка: Доступ до інформаційних матеріалів і можливість звернень до служби підтримки.

Значення застосунку для податкової системи:

- Підвищення податкової грамотності, населення через прозору та доступну інформацію.

- Спрощення адміністрування податків для громадян і бізнесу.

- Зменшення бюрократичного навантаження на податкові органи.

- Збільшення рівня добровільної сплати податків, що позитивно впливає на наповнення державного бюджету.

Таким чином, застосунок «Моя податкова» є важливим інструментом для розвитку податкової культури, підвищення довіри до податкової системи та забезпечення ефективного функціонування податкової політики України.

2.2. Оцінка податкової культури населення у час війни

Досягнення успіху в реформуванні податкової системи неможливе без конструктивної співпраці з ключовими партнерами, зокрема бізнес-спільнотою та інститутами громадянського суспільства. Саме з цією метою була розроблена нова система комунікацій із зовнішнім середовищем, що сприяє підвищенню прозорості та ефективності податкового адміністрування.

Важливим кроком у цьому напрямі стало створення «Комунікаційної податкової платформи» у червні 2020 року. Ця платформа запровадила новий формат конструктивного діалогу між бізнесом та Державною податковою службою України, забезпечуючи можливість оперативного реагування на

звернення та вирішення актуальних проблемних питань. У результаті, платформа стала важливим інструментом для утвердження нового позитивного іміджу податкової служби як відкритого та клієнтоорієнтованого органу.

Рис. 2.7. Основні партнери ДПС в світі [41, 42]

Основні партнери Державної податкової служби (ДПС) України на міжнародному рівні охоплюють різні інституції, організації та урядові органи, що сприяють обміну досвідом, удосконаленню податкового адміністрування та інтеграції України у глобальні податкові процеси.

Завдяки співпраці з цими партнерами Державна податкова служба України має можливість впроваджувати найкращі світові практики, підвищувати ефективність податкового адміністрування та сприяти економічному розвитку держави.

З найдавніших часів питання оподаткування відіграло ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку держави, оскільки наповнення державної скарбниці є основою її фінансової спроможності. Ефективна система оподаткування передбачає оптимальне утримання податків, що не створює надмірного тиску на платників, водночас формуючи їхню податкову свідомість.

Важливим є усвідомлення громадянами значущості сплати податків як внеску у процвітання держави та добробут суспільства загалом.

Статистика дзвінків

Кількість дзвінків всього	854,3 тис.
У середньому за день	3,3 тис.
У середньому за день на одного працівника	77
Середній час очікування дзвінка	95 сек.
Середній час розмови	202 сек.
Середня кількість умовних працівників	43

Статистика чатів

Кількість чатів всього	117,6 тис.
У середньому за день	0,5 тис.
Середній час тривалості чату	22 хв.
Середня кількість умовних працівників	20
У середньому за день на 1 працівника	25

Статистика E-MAIL

Кількість e-mail всього	5,6 тис.
Відповідь на e-mail протягом 1 р.д.	5,6 тис.
Середній час обробки	10 хв.
Кількість e-mail, опрацьованих за день	22

Рис. 2.8. Складові обслуговування контракт-центру ДПС на 01 січня 2024 року [41, 42].

Складові обслуговування контакт-центру Державної податкової служби України (ДПС) забезпечують ефективну комунікацію між платниками податків та податковою службою, оперативно надаючи необхідну інформацію та вирішуючи актуальні питання. Основні складові включають:

1. Операційна діяльність контакт-центру:

- Консультаційна підтримка: Надання інформації платникам податків щодо законодавства, податкових зобов'язань, процедур подання звітності та сплати податків.
- Розгляд звернень: Обробка усних та письмових звернень громадян і суб'єктів господарювання з питань оподаткування.

- Опрацювання скарг та запитів: Вирішення проблемних питань та направлення їх до відповідних підрозділів для детального опрацювання.

2. Технічна підтримка та інновації:

- Телефонна лінія: Прийом дзвінків через гарячу лінію контакт-центру.

- Електронне обслуговування: Відповіді на запити, надіслані через електронну пошту, чат-боти чи онлайн-сервіси.

- Автоматизовані системи відповідей (IVR): Впровадження інтерактивного голосового меню для надання базової інформації у режимі самообслуговування.

- Цифрові інструменти: Використання електронних сервісів, як-от особистий кабінет платника податків, для швидкого доступу до податкової інформації.

3. Підтримка якості обслуговування:

- Навчання операторів: Регулярне підвищення кваліфікації працівників контакт-центру щодо змін у податковому законодавстві та методах роботи.

- Моніторинг якості послуг: Оцінка ефективності роботи через зворотний зв'язок із платниками та внутрішній контроль якості обслуговування.

- Швидкість реагування: Встановлення стандартів для часу обробки звернень та вирішення питань.

4. Комунікаційна складова:

- Інформування громадськості: Поширення актуальних податкових роз'яснень, змін у законодавстві та ключових подій через контакт-центр.

- Організація зворотного зв'язку: Збір пропозицій і зауважень платників податків щодо покращення послуг ДПС.

- Вирішення конфліктних ситуацій: Швидке реагування на скарги та усунення непорозумінь у взаєминах між платниками та податковими органами.

Аналітична діяльність:

Аналіз звернень. Узагальнення інформації щодо найбільш поширених питань і проблем, з якими стикаються платники податків.

Формування звітності: Підготовка аналітичних звітів для удосконалення процесів обслуговування та податкового адміністрування.

- Впровадження покращень: Використання аналітичних даних для оптимізації роботи контакт-центру та впровадження нових сервісів

Загалом, контакт-центр ДПС є важливим елементом клієнтоорієнтованої податкової служби, що сприяє підвищенню податкової культури, зміцненню довіри до органів влади та покращенню якості обслуговування платників податків.

Рис. 2.9. Модернізація контакт центру ДПС [41]

Якщо держава створить сприятливі умови для ведення підприємницької діяльності, це може стимулювати бізнес до більшої податкової дисципліни та добровільної сплати податків. Бізнесмени будуть більш схильні ділитися частиною свого прибутку з державою, коли матимуть чітке розуміння того, що сплачені податки спрямовуються на суспільно корисні потреби та розвиток інфраструктури.

Спрощення податкового законодавства, зниження адміністративного навантаження та забезпечення прозорого механізму цільового використання бюджетних коштів сприятиме зростанню довіри з боку підприємців. У свою чергу, працівники податкових органів, виконуючи функцію сервісної служби, а не карального інструменту, зможуть ефективно пояснювати нововведення,

консультувати та надавати підтримку платникам податків, що зменшить витрати часу й ресурсів бізнесу на адаптацію до змін у податковій системі.

Таке партнерське ставлення між державою та підприємцями стане важливим кроком до підвищення податкової культури та економічного розвитку країни.

Рис. 2.10. Результати податкового контролю в Україні у 2023 році [41]

Оцінка результатів податкового контролю є важливим елементом ефективного функціонування податкової системи, що дозволяє оцінити якість адміністрування податків, рівень податкової дисципліни та досягнення стратегічних цілей податкової служби.

Ключові показники для оцінки результатів податкового контролю: сума донарахованих податків і зборів за результатами перевірок; сума фактично стягнутих коштів після проведення податкового контролю; рівень відшкодування податкових боргів платниками після виявлення порушень.

Ефективна оцінка результатів податкового контролю дозволяє виявити сильні та слабкі сторони діяльності податкових органів, підвищити прозорість процесу контролю та стимулювати платників податків до добровільного виконання своїх зобов'язань. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню рівня податкової культури та зростанню надходжень до бюджету держави.

РОЗДІЛ 3

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Слабкі позиції України у міжнародних рейтингах, що оцінюють ефективність системи оподаткування, зумовлені низкою ключових факторів. Основними з них є значне податкове навантаження та високий рівень податкових ставок. Водночас податкова система перевантажена численними незначними податками, витрати на адміністрування та контроль яких перевищують обсяги надходжень від їх сплати.

У сучасному економічному середовищі актуалізується необхідність удосконалення податкової системи не лише у фінансовому та політичному вимірах, але й з урахуванням соціальних аспектів.

В Україні податковий тиск значною мірою спрямований на підприємства, що змушує їхніх керівників шукати шляхи отримання податкових пільг. У результаті податковими преференціями найчастіше користуються ті підприємства та галузі, які вже мають достатні ресурси й можливості для подолання кризових явищ та забезпечення довгострокового розвитку. Це дозволяє їм ефективно функціонувати в пільговому режимі оподаткування та підвищувати конкурентоспроможність національної економіки. Натомість підприємства з ринковою орієнтацією, які потребують фінансування для освоєння нових ринків, технологій та продуктів, змушені сплачувати значну частку податків, що обмежує їхні можливості для розвитку [54].

Податкова культура є важливим елементом ефективного функціонування економіки, адже вона впливає на рівень добровільної сплати податків, довіру до державних інституцій та економічну стабільність. Досвід розвинених країн світу свідчить про те, що успіх у підвищенні податкової культури залежить від поєднання інституційних реформ, прозорості управління та освітніх ініціатив.

Рекомендації щодо поліпшення податкової культури в Україні:

1. Підвищення рівня довіри до державних інституцій

- Прозорість використання податків: публічне звітування про витрати бюджету, зокрема через інтерактивні платформи, які дозволяють громадянам відстежувати використання коштів.

- Антикорупційні заходи: посилення відповідальності за корупційні дії у податковій сфері, впровадження антикорупційних програм.

2. Освітні ініціативи

- Навчання у школах та університетах: включення модулів з основ податкової грамотності у навчальні програми.

- Курси для дорослих: організація безкоштовних вебінарів, тренінгів та консультацій для малого бізнесу та громадян.

- Інформаційні кампанії: створення зрозумілих матеріалів (відео, інфографіки) про те, як сплачуються податки та які соціальні вигоди вони забезпечують.

3. Стимулювання добросовісних платників податків

- Податкові знижки: надання знижок на податки для тих, хто своєчасно і в повному обсязі їх сплачує.

- Соціальні бонуси: наприклад, пріоритетний доступ до державних послуг або участь у програмах лояльності.

4. Спрощення податкових процедур

- Цифровізація: розширення електронних сервісів для спрощення подачі декларацій, сплати податків і отримання консультацій.

- Мінімізація бюрократії: зменшення кількості документів та часу, необхідних для виконання податкових зобов'язань.

5. Робота з тіньовою економікою

- Мотивація для виходу з тіні: запровадження амністій для бізнесу, що готовий перейти в офіційну площину [56].

- Боротьба з нелегальною діяльністю: активне виявлення та штрафівання тих, хто ухиляється від сплати податків.

6. Комунікація між владою і платниками податків

- Зворотний зв'язок: створення каналів для збору пропозицій та скарг громадян щодо податкової системи.

- Регулярні консультації: організація діалогів між бізнесом, громадянами та представниками податкових органів.

7. Інформаційні кампанії в медіа

- Популяризація податків через медіа: демонстрація успішних кейсів використання податків (будівництво шкіл, лікарень, доріг).

- Залучення лідерів думок: співпраця з інфлюенсерами та публічними особами для просування ідеї чесного виконання податкових зобов'язань.

8. Реформа системи адміністрування податків

- Оптимізація роботи податкових органів: підвищення кваліфікації працівників, впровадження сучасних технологій.

- Гнучкість системи: адаптація ставок податків для різних категорій платників з урахуванням їхньої фінансової спроможності.

9. Імплементация зарубіжного досвіду

- Використання моделей скандинавських країн для створення прозорої системи.

- Впровадження цифрових рішень, як у Естонії, для спрощення взаємодії платників податків із державою.

Ключовим завданням є формування позитивного ставлення до податків через освіту, прозорість і справедливість. Комплексний підхід, який включає стимулювання, цифровізацію та боротьбу з корупцією, сприятиме поступовому підвищенню податкової культури в Україні.

Країни з високим рівнем податкової культури зазвичай характеризуються прозорими податковими системами, ефективним адмініструванням, високою довірою громадян до уряду та активною комунікацією між платниками податків і державою. Ось приклади таких країн:

1. Швеція

- Особливості:

- Високий рівень соціальної довіри до уряду.

- Прозорість використання податків: громадяни чітко розуміють, як податкові надходження використовуються для соціального забезпечення, охорони здоров'я та освіти.

- Прогресивна податкова система: податки зростають відповідно до рівня доходу, забезпечуючи соціальну рівність.

- Державні звіти про використання податків.

- Освітні програми щодо податкових зобов'язань.

2. Німеччина та її особливості:

- Ефективна система адміністрування податків з мінімізацією бюрократії.

- Стабільна і передбачувана податкова політика, яка підтримує як громадян, так і бізнес.

- Система електронних декларацій (ELSTER), що значно полегшує процес сплати податків.

- Потужна антикорупційна політика.

3. Естонія та її особливості:

- Лідер у цифровізації податкової системи.

- Легка та прозора процедура сплати податків, яка займає мінімум часу.

- Використання електронного уряду «e-Estonia», де податкові декларації можна подати за кілька хвилин.

- Відсутність бюрократичних бар'єрів для підприємців.

4. Канада та її особливості:

- Активна підтримка малозабезпечених верств населення через податкові пільги.

- Високий рівень податкової дисципліни завдяки довірі до державних послуг.

- Система податкових кредитів, що зменшує податковий тягар для сімей із низькими доходами.

- Гнучка система податкового адміністрування, яка враховує потреби громадян.

Нова Зеландія та її особливості:

- Проста податкова система, зрозуміла для всіх категорій громадян.
- Підтримка малого бізнесу через знижені податкові ставки.
- Зручні цифрові інструменти для подачі декларацій.
- Орієнтація на зменшення податкового навантаження на середній клас.

Сінгапур та його особливості:

- Податкова система з низькими ставками, що стимулює інвестиції та розвиток бізнесу.
- Простота процедур і високий рівень цифровізації.
- Програми для освітлення ролі податків у розвитку держави.
- Високий рівень автоматизації сплати податків.

Фінляндія та її особливості:

- Поєднання високих податкових ставок із високим рівнем соціальних послуг.
- Довіра громадян до держави завдяки прозорості та ефективності використання податкових коштів.
- Регулярне інформування населення про проекти, які фінансуються за рахунок податків.
- Розробка спеціальних освітніх програм про значення податкової культури [60].

Ці країни досягли високого рівня податкової культури завдяки комплексним реформам, які поєднують прозорість, цифровізацію, ефективне адміністрування та освітні програми. Їхній досвід може бути корисним для України.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Морально-етична основа фіскальних взаємодій:

1. Податкові відносини між державою і суб'єктами господарювання значно впливають на соціально-економічну стабільність. Морально-етична поведінка платників податків та державних органів забезпечує довіру, зменшує тіньову економіку та сприяє сталому розвитку.

2. Дотримання морально-етичних принципів, таких як прозорість, відповідальність і справедливість, є ключовим фактором для забезпечення ефективної фіскальної політики.

Проблеми в Україні:

1. Поширені випадки корупції та ухилення від сплати податків негативно впливають на морально-етичну атмосферу у сфері фіскальних відносин.

2. Недовіра до органів державної влади та відсутність прозорих механізмів використання податків знижують готовність суб'єктів господарювання добровільно виконувати свої податкові зобов'язання.

Міжнародний досвід:

1. У країнах із високою податковою культурою (наприклад, Швеція, Німеччина) морально-етичні аспекти фіскальної взаємодії підтримуються через прозорість, справедливий розподіл податкового навантаження та активну роботу із суспільною думкою.

2. Держава та бізнес у таких країнах розглядають податки як механізм соціального партнерства, а не примусу.

Важливість етичної фіскальної політики:

1. Недотримання етичних принципів з боку держави (наприклад, неефективне використання бюджетних коштів) створює підґрунтя для ухилення від податків з боку бізнесу.

2. Морально-етична відповідальність суб'єктів господарювання перед суспільством є ключовою для стабільного функціонування економіки.

Пропозиції: 1. Підвищення прозорості фіскальної системи. Розробити та впровадити механізми звітування щодо використання податків, зокрема створення публічних платформ, де громадяни та бізнес можуть відстежувати бюджетні витрати. Забезпечити доступність інформації про фіскальні правила та зобов'язання.

2. Формування довіри між державою та бізнесом: Посилити відповідальність державних органів за неефективне використання податків та заохотити громадський контроль. Залучати бізнес до діалогу щодо фіскальної політики, створюючи платформи для обговорення змін до податкового законодавства.

3. Освітні програми: Впровадити освітні ініціативи, які роз'яснюють етичну роль податків у суспільстві, а також підвищують податкову грамотність суб'єктів господарювання. Заохочувати бізнес-асоціації до проведення тренінгів з етичного ведення бізнесу та податкової дисципліни.

4. Заохочення етичної поведінки бізнесу: Розробити механізми публічного визнання добросовісних платників податків (наприклад, рейтинги або сертифікати). Запровадити пільги чи преференції для бізнесу, який дотримується високих етичних стандартів у фіскальних взаємодіях.

5. Боротьба з корупцією: Посилити відповідальність за ухилення від сплати податків та корупційні дії у фіскальній сфері. Розширити застосування цифрових технологій для зменшення людського фактора у податковому адмініструванні.

6. Формування суспільної культури доброчесності: Популяризувати ідею того, що податки — це вклад у спільне благо, через кампанії в медіа та залучення лідерів думок. Розробити програми соціального партнерства між бізнесом і державою, орієнтовані на підтримку суспільних ініціатив.

Отже, поліпшення морально-етичних аспектів фіскальних взаємодій є критично важливим для зміцнення економіки та соціальної стабільності України. Це можливо через прозорість, підвищення відповідальності обох сторін (держави і бізнесу) та формування культури доброчесності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Катана О.С. Інституціональні засади розвитку податкової культури в державі. Ефективна економіка. 2015. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4678> (дата звернення: 14.09.2024).
2. Schumpeter J. A. (1929) *Ökonomie und Soziologie der Einkommensteuer* // *Der Deutsche Volkswirt*. Vol. 4. – pp. 380-385.
3. Башинський І.А. Податкова культура: генезис та сталі погляди на зміст поняття. Вісник АМСУ. Серія: «Державне управління». 2014. №1(10). С.7-14
4. Башинський І. А. Формування податкової культури в Україні. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Arpdup/2011_2/2-5-1.pdf (дата звернення: 14.10.2024)
5. Василенко А.В. Формування податкової культури в Україні/А.В. Василенко. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_1/Vasilenko.pdf.
6. Андрущенко В. Л. Умови та ідеали податкової культури / В. Л. Андрущенко // Професійна етика працівника державної податкової служби як складова етики державного службовця України : матер. наук.-практ. конф. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2006. – С. 13–17.
7. Податковий менеджмент : навчальний посібник / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізима, В. В. Карпова – К. : Знання, 2008. – 525 с.
8. Податки: юридична практика // Л. В. Трофімова, О. В. Доманський, В. Г. Войтенко, Я. О. Шашенков ; Держ. податк. адмін. України ; редкол. : С. В. Буряк [та ін.]. – К. : ІВЦ ДПА України, 2009.
9. Ручкіна В.М. Формування податкової культури в Україні та аналіз її складових частин. Економіка промисловості. 2013. № 1-2 (61-62). - С. 194-200.
10. Nerre V. Do social and cultural norms matter? The Concept of Tax Culture. URL: <http://www.worldbank.org/publicsector/pe/Tax/norms/pdf>.
11. Мельник В. М., Кошук Т. В. Податкова політика України в умовах імплементації угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Фінанси України.

2016. №7. С. 7–25.

12. Таранов І. М. Фіскальний потенціал України та ефективність справляння податків : дис. канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / І. М. Таранов. – Тернопіль, 2004. – 20 с.

13. Андрущенко В.Л., Тучак Т.В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція): [монографія]. К.:Алерта, 2013. 384 с.

14. Ткачик Ф.П. Соціально-психологічні аспекти розвитку податкового консультування в Україні. Світ фінансів. 2017. Вип. 2. С. 118-127.

15. Дебет Кредит. Про податкову культуру і податкову дисципліну. URL: <http://dtkr.com.ua/debet/ukr/2001/44/44pr17.html>

16. Департамент інформаційно-сервісної підтримки. URL: <https://tax.gov.ua/pro-sts-ukraini/struktura-/arhiv/aparat-dps1/departament-informatsiyno-servisnoi-pidtrimki/>

17. Сервіс «Пульс» Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/others/puls>

18. Лебедзевич Я.В. Гармонізація взаємостосунків суб'єктів податкових правовідносин. Міжнародний збірник наукових праць. 2015. Випуск 2(20).

19. Виходець А.М., Кізілова Є.А. Культура і етика взаємовідносин податкових інспекторів з платниками податків. К., 1999.]

20. Виходець О.М. Організаційна культура взаємовідносин підприємств з державною податковою службою: Монографія / О.М. Виходець. – О.: Олтех, 2009. – 98 с.

21. Карпінський Б.А. Удосконалення взаємин податкової служби з платниками податків / Б.А. Карпінський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - №2 (68). – С. 128-136.

22. Воїнова Т. Деякі питання формування податкової культури в сучасних умовах / Т. Воїнова, О. Павленко // Вісник податкової служби України. – 2000. - №37. – С. 55-59.

23. Василенко А.В. Формування податкової культури в Україні / А.В. Василенко // Економічний вісник університету: збірник наукових праць.

- 2011.URL:http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Vasilenko.pdf
24. Пирога І. С. Оптимізація податкової культури України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Випуск 6. Том 2. С. 74–79.
25. Касимов Д.О. Институциональные основы формирования и развития налоговой культуры: автореф. дис. на соиск. научн. степ. канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». Саратов. 2012. 20 с.
26. Кучерова Г.Ю. Податкова культура як детермінанта сучасного оподаткування в Україні. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2015. Вип. 2(2). С. 53-62.
27. Torgler V. Tax morale: theory and empirical analysis of tax compliance. URL: http://edoc.unibas.ch/56/1/DissB_6463.pdf
28. Давискіба К.В., Карпова В.В., Ревенко О.В. Податкова культура і проблеми її формування в сучасних умовах. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 19. С. 457-463. - Усе про право. URL: <http://www.allpravo.ua/diploma/doc45p0/instrum2717>
29. Агентство США з міжнародного розвитку. URL: <https://www.usaid.gov/>
30. Sinkuniene Kristina. Taxation Principles in Tax Culture: Theoretical and Practical Aspects Organizaciju. Pro-Quest Health Management. 2005. Vol. 35.
31. Замасло О.Т., Бойчук О.І. Аналіз сучасного стану податкової культури в Україні. Бізнес Інформ. 2015. № 11. С. 351-357.
32. Індекс глобальної конкурентноспроможності / Гуманітарний портал: Дослідження// Центр гуманітарних технологій, 2006–2021. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index>
33. Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/>
34. Сушко К.В., Чернова О.В. Місце України у глобальних економічних рейтингах. Економька та суспільство. 2017. Вип. 9. С. 110-114.
35. Неурядова правозахисна організація "Репортери без кордонів". URL: https://lb.ua/tag/3946_reporteri_bez_kordoniv.
36. Видання «Економічна правда». URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/24/652929/>.

37. Офіційний сайт PricewaterhouseCoopers Ukraine. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/press-room.html>
38. Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/>
39. Конкурентоспроможність податкової системи України. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/346b4f5fea17c5fc95695118bab1ec67.pdf>
40. Офіційний портал державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/rezalt/>
41. Звіт про діяльність ДПС України у 2022-2023 рр. ДПС України URL: <https://tax.gov.ua/data/files/250851.pdf>
42. Державна податкова служба. URL: <https://tax.gov.ua/data/files/254936.pdf>
43. Плани ДПС амбітні: запускаємо е-податки, е-ПРО, е-акциз. Державна податкова служба. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/453824.html>
44. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>
45. Вітчизняний проект «Ціна держави». URL: <https://cost.ua/>
46. Кирилов О. Д. «Проблеми формування податкової культури в Україні». URL: http://www.taxation.lg.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112%3A2010-11-19-19-02-32&catid=41%3Ascientific-conference&Itemid=69.
47. Ситник Г. Інституційно-цивілізаційна парадигма дослідження проблем та державно-управлінських аспектів забезпечення національної безпеки. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2011. № 2. С. 25-34.
48. Сідельникова Л. П. Податкові та позичкові фінанси: фіскальна філософія вибору. Херсон : Грін Д. С., 2010. 436 с.
49. Курінний В.Г., Аспекти розвитку податкової культури України. Матеріали Міжнародної наукової-практичної конференції «Економіка і менеджмент 2019: економіко-управлінські аспекти розвитку соціально-економічних систем». Дніпро: Біла К. О., 2019. Том 8, с. 48–49.

50. Усе про право. URL: <http://www.allpravo.ua/diploma/doc45p0/instrum2717>
51. Видання «Дзеркало тижня». URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/podatkovi-problemi-zri-v-korin.html>.
52. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/beps-440>
53. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI/ Редакція від 20.09.2020 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-14> (дата звернення: 01.08.2021)
54. Формування національної податкової культури в умовах євроінтеграції. Науково-дослідний *інститут фінансової політики*. URL: <https://www.ndifp.com/1191/>
55. Барін О.Р. Принцип справедливості як один з основоположних принципів оподаткування. Порівняльно-аналітичне право. 2015. №5.
56. Коваленко Ю.М. Неформальні норми фінансового сектора економіки: економічна ментальність та інституційна довіра. Економічна теорія. 2011. № 2. С. 58-68.
57. Олейнікова Л.Г. Створення умов та сприяння добровільній сплаті податків як елемент удосконалення податкової політики України. Вісник Запорізького національного університету. 2010. №4(8). С. 273-278
58. Литвин Н.А. Окремі проблемні питання інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України. АУСППЦІЯ: міжнародне чесько-українське науково-теоретичне видання. Прага, 2016. С. 144-152
59. Бамбізов Є.Є. Інформаційна функція державної фіскальної служби України: напрями реалізації. *Юридичний вісник*. 2017. № 1. С. 156-160.
60. Луцик А.І., Синютка Н.Г. Податковий інструментарій фіскальної політики в умовах діджиталізації фіскального простору. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 1. С. 87-97